

Marin Manolescu

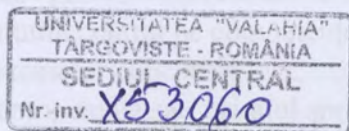
REFERENȚIALUL ÎN EVALUAREA ȘCOLARĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ

MARIN MANOLESCU

REFERENȚIALUL ÎN EVALUAREA ȘCOLARĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Colecția ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MANOLESCU, MARIN

Referențialul în evaluarea școlară / Marin Manolescu. - București :
Editura Universitară, 2015
Bibliogr.
ISBN 978-606-28-0265-3

371.26

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062802653

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2015
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

CUPRINS	5
SUMMARY	14
INTRODUCERE	23
INTRODUCTION	26
CAPITOLUL I. CRIZA SENSULUI EVALUĂRII ȘCOLARE	29
1. Criza sensului evaluării școlare	29
2. Elitismul - boala sistemelor educative	32
3. Educația între meritocrație și mediocritate generalizată	34
4. Efectul de „backwash” și logica examenelor	35
5. Logica selecției și a competiției școlare	35
6. Efectele perverse ale evaluării	36
7. Tranziția de la „cultura controlului” la „cultura evaluării”	38
CAPITOLUL II. MONDIALIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI CENTRAT PE COMPETENȚE	41
1. Mondializarea învățământului centrat pe competențe	41
2. Reforma globalizată a sistemelor educative	42
3. Învățământul centrat pe competențe sau „virajul spre succes”!	43
4. „Cunoașterea pragmatică” versus „cunoașterea nobilă”: disensiuni și divergențe în plan politic	44
5. O falsă dilemă: învățământ centrat pe cunoștințe sau învățământ centrat pe competențe?	46
6. Cunoștințe și competențe: conflict de prioritate	48
7. „Forța” conceptului de competență în educație	51
8. Lumea școlii și lumea muncii: convergente în spațiul intențiilor	52
8.1. Lumea școlii și lumea muncii: convergențe privind finalitățile .	52
8.2. Repere evolutive în definirea profilului de competență	54
8.3. Logica competențelor în educație	56
8.4. „Nimic nu e mai practic decât o bună teorie”	57

9. Regândirea raporturilor dintre educație, formare și piața muncii	58
10. Autonomia și responsabilitatea: caracteristici evolutive ale competenței	59
11. Convergențe în jurul competențelor școlare	59

CAPITOLUL III. COMPETENȚA - MOTORUL EVOLUȚIILOR CURRICULARE .....

1. Priorități în proiectarea curriculumului. Competențele - finalități ale procesului educațional și „obiect” al evaluării	61
2. Modernizarea pedagogică a curriculumului școlar	62
3. „Constrângeri” în proiectarea curriculumului școlar	63
3.1. „Constrângeri” la nivel macrosocial	63
3.2. „Constrângeri” la nivelul sistemului de învățământ românesc ...	65
4. Logica competențelor și dezvoltarea curriculară	66
5. Taxonomii ale competențelor/ De la „Știința care” ... la „Știința cum...”	67
5.1. Elemente de tipologie a competențelor	67
5.2. Știința cum... și Știința care	69
5.3. Alte criterii de clasificare	70
6. Dimensiuni asociate competenței	71
6.1. Diversitate de abordări teoretice și practice	71
6.2. Dimensiunea temporală de abordare a competențelor	71
6.3. Dimensiunea disciplinară - transdisciplinară	72
6.4. Competențe legate de viață („învățare autentică”) versus competențe școlare abstracte	73
7. Priorități și opțiuni în abordarea învățământului centrat pe competențe	73
7.1. Competențe transversale versus competențe de bază	73
7.2. Școala competențelor transversale	74
7.3. Școala competențelor de bază sau „Pedagogia integrării”	74
8. Emergența conceptului de competență și abordarea curriculară	76
9. Limbajul formării ”transdisciplinare”	78
10. Dialectica raportului dintre „comportamentul observabil” și „capacitate”	78
11. Dialectica relației competență – capacitate	80
12. Competență - Capacitate- diferențieri semantice	81
13. De la noi abordări ale învățării la noi practici educaționale	86
14. Specificarea/definirea unei competențe	87
15. Obiectivele cognitive - ținte ale educației și ale evaluării elevilor	87
16. Polisemantismul conceptului de competență	90
17. Statutul științific al competenței - o problemă deschisă	93

CAPITOLUL IV. COMPETENȚA –IMPACT ASUPRA INOVĂRII SISTEMELOR EVALUATIVE	96
1. Școala la raport sau Educația la proba performanței	96
2. Schimbarea de perspectivă: de la evaluarea estimativă la evaluarea apreciativă	99
2.1. Evaluarea estimativă - evaluare prin măsurare	99
2.2. Evaluarea apreciativă-evaluare calitativă/în absența măsurării ...	101
3. Judecăți normative-judecăți descriptive în evaluare	102
4. Grile de evaluare, liste de control	102
4.1. Concordanțe între tipul de evaluare și tipul de grilă de evaluare	103
4.2. Scări uniforme-scări descriptive de evaluare	105
4.3. Lista de verificare - instrument de asigurare a feed-backului	109
5. Două abordări ale competenței școlare în evaluare	110
6. Calitățile unui bun sistem de evaluare	113

CAPITOLUL V. REFERENȚIALUL ÎN EDUCAȚIE- GARANȚIE A AUTORITĂȚII ȘTIINȚIFICE ȘI PROFESIONALE	114
1. Evaluarea ca judecată de valoare	114
2. Relativitatea în evaluarea educațională	116
3. Recurs la istorie. Repere evolutive în evaluarea educațională	118
3.1. Modele contemporane dominante în evaluarea școlară	118
3.2. Dinamica funcțiilor evaluării corelată cu rațiunile sale dominante	119
3.3. Dinamica criteriilor corelată cu dinamica funcțiilor evaluării	121
4. Paradigmele evaluării în educație	122
4.1. Paradigma intuiției pragmatice sau „Tehnica bricolajului” în evaluare	123
4.2. Paradigma docimologică / Edumetria sau „măsurarea randamentului” școlar	124
4.3. Paradigma evaluării prin obiective. Primele semne de noblețe ale evaluării!	126
4.4. Paradigma evaluării formative și diferențierea instruirii	129
4.5. Paradigma Pedagogiei competențelor. Evaluarea calitativă.....	133
5. Invitație la reflecție: cine vrea să evalueze totul nu evaluează nimic! ..	135

CAPITOLUL VI. REFERENT, REFERENȚIAL, REFERENȚIALIZARE, „OBIECTUL“ EVALUAT-POLISEMANTISM, REDUNDANȚE ȘI CONFLICTE SEMANTICE	137
1. Interdependențe, interferențe și complementarități conceptuale	137

2. Corespondențe și interferențe lexicale	138
3. Referențial și referențializare sau raportul produs-proces	139
3.1. Referențialul și referențializarea în relație cu învățarea și evaluarea	139
3.2. Referențialul, referențializarea și pedagogia metacognitivă	140
4. Referențialul și evaluarea - o relație complexă	141
5. Ambiguități și ezitări conceptuale	143
6. Două accepțiuni dominante ale referențialului în evaluarea școlară ..	144
6.1. Referențialul ca sistem de referință axiologic cu rol de fundamentare științifică	145
6.2. Referențialul ca dimensiune normativă și operațională a evaluării	147
7. Semnificații generale și particulare ale referențialului în evaluare	149
8. Tipologia modelelor de determinare a referențialului	150
9. Referențial - referențializare: construcție progresivă pe niveluri	152
10. Implicații ale referențialului asupra demersului didactic și curricular; schimbare de logică	153
11. Profilul de competență- referențial în evaluare	154
12. Avantaje ale adoptării unui referențial comun	155
13. Referențializarea în evaluare	157
13.1. Referențializarea – o procedură de evaluare	157
13.2. Niveluri / ipostaze ale referențializării	157
13.2.1. Referențializarea ca noțiune „activă”	158
13.2.2. Referențializarea ca acțiune de modelare / ca modelizare	158
13.2.3. Referențializarea la nivelul instrumentării evaluării	159
14. Referențial - referențializare: configurare progresivă, în trepte	160
15. Referențialul versus „obiectul” evaluării	161
15.1. Referențialul ca reprezentare a dezirabilului	161
15.2. „Obiectul” evaluării = procesul și/ sau produsul evaluat	164
15.3. Evaluarea ca relație între „real” și „ideal”	166
15.4. Dubla articulare în operația de evaluare	168

CAPITOLUL VII. STANDARDELE EDUCAȚIONALE - DIVERSITATE DE ABORDĂRI .....

1. Repere conceptuale. „Standardul” – diversitate semantică și aplicativă	172
2. Standardizarea – procesul de elaborare a standardelor	173
3. Standardizarea activității didactice	174
4. Standardul ca referențial	175
5. Standard și referențial: diferențieri semantice	177
6. Standardele în educație – expresie a unor achiziții dezirabile	177
7. Standardele în educație - diversitate semantică și aplicativă	179

8. Repere istorice și exemplificări	180
8.1. Învățământul englez - standardizarea ca activitate de pionierat .	180
8.2. Statele Unite - generalizarea standardelor în educație	180
8.3. Franța: De la „Recomandările „europene la „Soclul” francez al competențelor	181
8.4. Canada: „Renașterea pedagogică din Quebec”	183
9. Polisemantism, confuzii terminologice și redundanțe semantice	183
9.1. Aria semantică a noțiunii de „standard” în educație/ educațional	183
9.2. Standarde curriculare, standarde de performanță, descriptori de performanță: interdependente	184
9.3. Standarde de performanță= standarde de evaluare	185
10. Descriptorii de performanță. Planuri de abordare	186
10.1. Planul general	186
10.2. Planul concret, particular	189
11. Standardele de performanță – Descriptorii de performanță: dinamica raporturilor de interdependență	190
12. Precizări privind opțiunea personală	194
13. Standarde și competențe	195
14. Standarde educaționale versus obiective educaționale	197
15. Standardul - referențial sau obiectiv?	197
16. Standardele ca mecanisme de autorealizare/ autoreproducere socială	199
17. Standardele ca instanțe metacognitive de reglare a învățării	200
18. Alte tipuri de standarde	200
19. Profesie și ocupație: diferențieri necesare	201
20. Categoriile de standarde în domeniul ocupațiilor didactice	202
21. Standarde terminologice privind educația, formarea și profesionalizarea în spațiul european	203
22. Inconveniente și limite ale standardelor și standardizării	208

CAPITOLUL VIII. STANDARDE CURRICULARE- STANDARDE DE EVALUARE: O ABORDARE SOLIDARĂ .....

1. Curriculum și evaluare - o abordare solidară	210
2. Competențele- cheie: standarde, referențial sau referențial standardizat?	211
3. Valoarea de referențial a competențelor- cheie	212
4. Valoarea de standarde educaționale a competențelor- cheie	213
5. Nivelurile competenței și standardele de performanță	215
6. Dinamica ascendentă / progresivă a standardelor în educație	218
7. Standarde de evaluare- Criterii de evaluare/ Criterii de referință în evaluare	219
8. Evaluarea formatoare și pedagogia metacognitivă	220

9. Standarde educaționale: domenii de exprimare.....	222
9.1. Standarde de conținut și standarde de performanță. Diferențieri semantice	222
9.2. Standardele de conținut.....	223
9.3. Standardele de performanță- niveluri ale performanței elevilor ..	226
9.4. Standardele de performanță formulate în termeni de conținut	227
9.4.1. Specific, funcții	227
9.4.2. Standardul de performanță - referențial în procesul de evaluare	229
9.5. Standardele de performanță formulate în termeni relativi: specific, funcții	229
9.6. Interdependențe și interacțiuni	231
9.7. Teorii aplicate în formularea standardelor de performanță	231
9.7.1. Teoria tradițională	232
9.7.2. Teoria învățării depline sau Teoria eficacității generale în învățare (pedagogia criterială).....	233
9.7.3. Analiza comparativă Teoria învățării depline- teoria tradițională.....	234
9.8. Diferențieri necesare: „Standarde de conținut” și „Standarde de performanță exprimate în termeni de conținut”	234
10. Criteriul de optimalitate- expresie a performanțelor dezirabile	235
11. Nivelurile de performanță= niveluri de conformitate	238

CAPITOLUL IX. REFERENȚIALUL EUROPEAN COMUN AL EVALUARII EDUCAȚIONALE	242
1. Spre un ecumenism al priorităților în educație, formare și evaluare ..	242
2. România - spre un referențial de evaluare compatibil cu standardele și practicile europene	244
3. Evaluarea continuă, examenele naționale, evaluările naționale - evoluția politicilor la nivel european	245
4. Studiile comparative internaționale: spre un referențial comun	248
5. Caracteristica evaluărilor comparative: ce pot să facă elevii cu ceea ce au învățat	250
6. PISA, TIMSS și PIRLS -ce sunt și de ce ne sperie?	251
6.1. PISA: cea mai amplă evaluare internațională din domeniul educației	251
6.2. PIRLS- Cât, cum și de ce citim?	254
6.3. TIMSS- performanțe la matematică și științe sau tendințe în predarea/ învățarea matematicii și a științelor exacte	255
7. Note definitorii ale evaluărilor comparative internaționale	256
8. Harta conceptuală a evaluărilor comparative internaționale	257

CAPITOLUL X. STRUCTURA REFERENȚIALULUI ÎN EVALUARE: CRITERII, INDICATORI, DESCRIPTORI	259
1. Elementele structurale ale referențialului în evaluare	259
2. Caracteristici ale demersului de definire a criteriilor, indicatorilor și descriptorilor	261
3. Criteriile de referință în evaluarea educațională	261
3.1. Criterii de referință dominante în evaluarea producțiilor complexe ale elevilor	261
3.2. Conceptul de „producție complexă” în evaluare; caracteristici ..	262
3.3. Utilizarea criteriilor în evaluare- cerință obligatorie	265
3.4. Evoluția conceptului de criteriu în evaluare	266
3.5. Specificitatea determinării criteriilor în funcție de tipul de evaluare	267
3.6. Semnificații ale criteriilor pentru actorii educaționali	267
3.7. Criteriile de referință- evaluarea formatoare - evaluarea conștientizată	269
3.8. Dincolo de criterii sofisticate se află elevii!	269
3.9. Criterii de realizare și criterii de reușită	270
3.9.1. Criteriile de realizare a sarcinii de lucru	271
3.9.2. Criteriile de reușită în obținerea unui produs bun	272
3.10. Tipologia modelelor de determinare a criteriilor de referință	273
3.10.1. Perspectiva axelor polare	273
3.10.2. Evaluarea conjugată în paradigme: modele ale evaluării și criterii de referință	276
3.10.2.1. Paradigma docimologică: „criteriu = prag de reușită în învățare”	277
3.10.2.2. Paradigma PPO: „criteriu = reușită în realizarea unui obiectiv operațional”	278
3.10.2.3. Paradigma învățării formative/ învățarea asistată de evaluare” și diferențierea instruirii: „criteriu = reper în realizarea și reușita unei sarcini de învățare”	279
3.10.2.4. Paradigma pedagogiei competențelor: „Criteriu = calitate a procesului și produsului învățării ”	280
3.11. Ameliorarea practicilor curente de evaluare	280
4. Indicatorii de performanță - caracteristicile concrete ale competenței	281
5. Criterii și indicatori	283
6. Descriptorii de performanță	283
6.1. Construcție și analiză	283
6.2. Caracteristici ale descriptorilor de performanță	284

6.3. Formularea descriptorilor de performanță: miză și practici	285
7. Interdependențe Criterii- Indicatori- Descriptori în referențialul unei probe de evaluare	286
8. Transcrierea stării unei competențe într-un sistem de performanțe ...	286
9. Grile și bareme de corectare și notare	288
CAPITOLUL XI. CONSTRUCȚIA REFERENȚIALULUI	290
1. Construcția referențialului – un demers sistemic și coerent	290
1.1. Referențialul între intuiție pragmatica („bricolaj”) și construcție profesională	290
1.2. Cerințe esențiale în construcția referențialului	291
2. Niveluri de elaborare/ construire a referențialului	292
2.1. Referențialul la nivel european	292
2.1.1. Referențialul european: Cadrul european de referință privind competențele cheie	292
2.1.2. Caracteristici ale competențelor cheie	294
2.1.3. Repere majore în structurarea cadrului european comun în domeniul educației	296
2.2. Referențialul la nivel național	298
2.2.1. „Referențialul extern”- reper al sistemului educațional național	298
2.2.2. Referențialul intern- repere strategice și reglatorii/ normative	298
2.2.3. Referențialul intern între „norma europeană” și specificul național	299
2.2.4. Documente adoptate de România - armonizare cu tendințele europene	301
2.2.5. Competențele cheie redefinite în spațiul educațional românesc	302
2.2.6. Competențele generice - corespondențele competențelor-cheie din spațiul european	302
2.2.7. Competențe cheie- competențe generice: interdependente și interacțiuni	306
2.2.8. Programa școlară - referențial în predare/ învățare/ evaluare	307
2.2.9. Două referențiale cu valoare instrumentală în evaluarea din România (exemple)	308
2.2.9.1. „Criteriile de notare pentru clasa a VIII-a”	309
2.2.9.2. „Descriptorii de performanță pentru învățământul primar”	310
2.3. Referențialul la nivelul cadrului didactic	311

2.3.1. Explicit și implicit în raportarea la referențial	311
2.3.2. Structura unui referențial de evaluare la nivelul cadrului didactic	311
2.3.3. Referențialul evaluărilor reprezentative / referențialul unei probe complexe de evaluare	313
3. Reconstrucția referențialului de predare și evaluare în termeni de competențe	316
3.1. Referențialul din perspectiva educației cognitive	316
3.2. Conceperea probelor complexe de evaluare: diversitate semantică și procedurală	317

CAPITOLUL XII. EXPERIENȚA ROMÂNEASCĂ ÎN ADOPTAREA REFERENȚIALULUI COMUN/ „STANDARDELOR ÎN EDUCAȚIE”	319
1. Repere istorice evolutive	319
2. România: Standardele educaționale ca referențial	321
3. Schimbare de paradigmă: de la măsurare la apreciere în educație	322
4. <i>Competențele generice: adecvarea la contextul românesc a referențialului european</i>	326
5. Competențele generice- redefinite în context științific și practic românesc	326

CAPITOLUL XIII. REFERENȚIALUL UNEI PROBE DE EVALUARE REPREZENTATIVĂ LA NIVEL NAȚIONAL/ ANALIZA CRITIC- CONSTRUCTIVĂ A UNOR EXEMPLE	328
1. Niveluri de construcție a unei probe de evaluare	328
2. Aspecte procedurale/ tehnice privind evaluarea pe bază de competențe	328
3. Exemple de referențiale	329
3.1. Exemplul 1. Referențialul pentru un eseu structurat /Disciplina Limba și literatura română	329
3.1.1. Analiza construcției referențialului de evaluare	329
3.1.2. Referențialul de evaluare - analiză descriptivă critic-constructivă	332
3.2. Exemplul 2. Un eseu nestructurat/ Limba și literatura română ..	341
3.2.1. Producția complexă a elevului: Un eseu nestructurat	341
3.2.2. Referențialul de evaluare	342
4. Descriptorii de performanță	344

În loc de concluzii: evaluarea – „răul necesar” al sistemului educațional	345
--	-----

Bibliografie	346
---------------------------	-----